

Lövängen i nordöstra Skåne

David Lagerstedt

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
SLU Alnarp
Examensarbete inom landskapsarkitektprogrammet
2008:46

Lövängen i nordöstra Skåne

David Lagerstedt
Handledare: Anna Jakobsson
Examinator: Anna Peterson

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
SLU Alnarp
Examensarbete inom landskapsarkitektprogrammet 15 hp
Huvudämne: landskapsplanering
2008:46

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är att studera hur lövängen i nordöstra Skånes skogsbygd bevaras idag, och hur dess historia på platsen ser ut, för att därmed uppnå en bättre förståelse för landskapsbildens föränderlighet och för problematiken med att hålla ett historiskt element i kulturlandskapet levande. För att åstadkomma detta så har litteratur rörande ämnet studerats, sakkunniga rådfrågats och ett exempel studerats, närmare bestämt lövängen vid Sporrakulla gård i Östra Göinge kommun. I uppsatsen framgår att lövängen utgör en viktig del av nordöstra Skånes historia, där den tillgodosåg de i stor utsträckning boskapshållande bönderna med bland annat löv- och höfoder. Idag återstår dock endast ett fåtal. En av dessa är det studerade exemplet vid Sporrakulla, där juridiskt bindande skydd exempelvis i form av *Natura 2000* och skötselfinansieringar i form av *miljöersättningar* säkerställer lövängens fortsatta existens. Förutom ängen som helhet, så är flera av dess ingående element, såsom hamlade träd, slätter- och efterbetesytor samt den därav följande biologiska mångfalden sådant som myndigheter är intresserade av att bevara. Tack vare lövängens roll i identiteten för nordöstra Skåne, så föreligger däri ännu ett viktigt skäl för dess bevarande i området.

I uppsatsen reflekteras kring vikten av en levande kulturhistoria och *om* respektive *hur* detta förekommer på Sporrakulla. Exempel på sådana företeelser är att man liksom förr slår ängen med lie och dessutom använder sig av höet man får till foder åt boskap. Ett annat exempel är att man inte låter kulturområdet stagnera, utan i takt med att hamlingsträd växer sig gamla och riskerar att försvinna från anläggningen, så låter man nya, unga träd växa till sig för att i framtiden kunna användas för hamling. Detta bidrar till en levande anläggning, som till skillnad från en rent museal anläggning istället inkorporerar tiden som faktor i den per definition dynamiska lövängen. Det fastslås att anläggningen vid Sporrakulla på flera punkter uppvisar levande kulturhistoria, och att bevarandet är viktigt för bygdens identitet och stolthet över gångna generationers arbete. Likaså fastslås det att för ett fortsatt hållbart bevarande, så krävs det att vägarna för bevarande väljs så att enskilda markägare själva känner intresse och engagemang för bevarandearbetet.

Nyckelord: löväng, skogsbygd, levande kulturhistoria, bevarande, miljöersättning, hamling, slätter, biologisk mångfald, nordöstra Skåne, Sporrakulla

Abstract

The purpose of this paper is to study how the wooded hay meadow of the forest district of northeastern Scania is preserved today, and what local history it has, to thereby achieve a better understanding of the dynamics of the landscape and the complex of problems involved in keeping a historical element of the cultural landscape alive. To accomplish this, literature concerning the subject has been studied, experts have been consulted and an example, the old farm Sporrakulla in Östra Göinge municipality, has been studied. The paper states that the wooded hay meadow constitutes an important part of the history of northeastern Scania, where it provided leaf fodder and hay for the farmers keeping cattle. Today, however, only a few wooded hay meadows remain. One of these is the studied example at Sporrakulla, where juridical protection like *Natura 2000* and financial support of maintenance like *miljöersättningar* make sure that the wooded hay meadow will remain. Other than the wooded hay meadow as a whole, things that interest the authorities to preserve are its individual elements such as the pollarded trees, the areas for haymaking and following grazing and the biological diversity arisen from this usage. Due to the wooded hay meadow's part in the identity of the northeastern part of Scania, this presents another important cause for preservation.

In the paper, reflections about the importance of active cultural history are presented as well as *if* respectively *how* this applies to Sporrakulla. Examples of such occurrences are to make hay with a scythe like in the old days as well as to use the hay produced as fodder for cattle. Yet another example is to not let the cultural area stagnate, but to, as pollarded trees grow old and run the risk to disappear, allow new, young trees to grow into age of future pollarding. These factors contribute to an active establishment that, as opposed to a purely conserved establishment, incorporate time as a factor in the per definition dynamic wooded hay meadow. It is proposed that the establishment at Sporrakulla on several aspects show active cultural history, and that the preservation carries importance for the region's identity and pride of former generations' labour. It is also proposed that to uphold a continually durable preservation, it is of importance that the methods and tools for preservation are chosen so that the individual land owners take an active interest in the preservation work.

Förord

Denna uppsats är skriven på C-nivå för kandidatexamen på landskapsarkitektprogrammet vid SLU, Alnarp. Den är skriven i kursen *Skriva om landskap, EX0272*.

I mitt arbete med att söka information till och färdigställa uppsatsen har jag kommit i kontakt med ett flertal hjälpsamma personer som ställt upp med sin tid och kunskap. Jag vill framför allt tacka min handledare Anna Jakobsson, forskningsassistent vid SLU Alnarp, Linda Gustavsson, lantbrukskonsulent/biolog vid Länsstyrelsen i Skåne län och Tore Gunnarsson vid Glimåkra Hembygdsförening. Jag vill även tacka Olle Nordell vid Miljöförvaltningen i Landskrona samt Nils Forshed, illustratör, för att de låtit mig använda deras alster som bildmaterial.

David Lagerstedt
Alnarp 2008-04-24

Innehåll

Inledning	7
Bakgrund	7
Mål och syfte	8
Material och metod.....	8
Avgränsningar	9
Begreppsdefinitioner	9
Lövängsbruket i nordöstra Skåne	11
Slåtter	12
Hamling	14
Bete och jordförbättring	15
Nyttoträd.....	16
Odling.....	17
Lövängen som del av nordöstra Skånes skogsbygd – utveckling över tid	18
Trädarternas invandringshistoria.....	18
Järnålder	19
Medeltid	19
1600-tal.....	20
1700-tal.....	20
1800-tal.....	22
1900-tal och modern tid	22
Lövängens bevarande – exemplet Sporrakulla	24
Jordbruksverkets föreskrifter om hänsyn till naturvårdens och kulturvårdens intressen	24
Natura 2000	24
Miljöersättning	25
Avslutning	26
Källförteckning	27
Otryckta källor.....	27
Tryckta källor	27

Bildförteckning

Framsida: Fotograf: David Lagerstedt, 11 mars 2008.

Fig 1: Illustration: David Lagerstedt.

Fig 2: Ur Emanuelsson, Urban et al, 2002, *Det skånska kulturlandskapet*, Lund, sid 111.

Tillstånd för bruk av bild givet av Olle Nordell.

Fig 3: Ur *Ängar*, 1995, broschyr om Biologisk mångfald och variation i odlingslandskapet, Jordbruksverket, sid 3. Tillstånd för bruk av bild givet av Nils Forshed.

Fig 4: Fotograf: David Lagerstedt, 11 mars 2008.

Inledning

Bakgrund

I kursen *Skriwa om landskap, EX0272*, kan vi välja att på många olika sätt närma oss begreppet landskap, gärna med en koppling till kursen *Projekt 3 – Stora landskap, LK0043*, som i år behandlar situationen i Östra Göinge kommun i nordöstra Skåne. En föreläsare i kursen väckte mitt intresse för landskapet i området, som under ett flertal hundra år präglats och förändrats av skogsbruket. Jag har valt att i denna uppsats närmre studera lövängen, eftersom det är en kulturyttring från en svunnen tid som haft en viktig och levande roll i samspelet med skogsbygdens andra bruksformer, men vars rent produktionsmässiga grund för existens idag inte längre finns. Kanske finns dock andra skäl att bevara de lövängsrester som idag finns kvar, och det är detta som intresserar mig. Hur ter sig lövängen idag, då dess roll i det vardagliga bruket inte längre existerar? Lövängen blir ännu mer intressant av att den förr fungerade som något av ett karaktärsdrag för det aktuella området – nordöstra Skåne. Under en exkursion i kursen *Projekt 3 – Stora landskap, LK0043*, besökte vi gården Sporrakulla i Östra Göinge kommun, och vid denna gård finns en rest av en gammal löväng bevarad. Många lövängar har upphört att brukas och har därmed växt igen, men Sporrakullas löväng hålls fortsatt kulturpåverkad och lever därför vidare. Detta, att den är en av få idag återstående lövängar i nordöstra Skåne, tillsammans med det faktum att den är del av en anläggning som idag sköts för att kunna ta emot besökare, gjorde att jag valde Sporrakullas löväng som exempel och referens på lövängens roll idag.

Introduktion till Sporrakulla

Sporrakulla gård ligger i nordöstra Skåne, närmare bestämt strax nordost om Sibbhult i Östra Göinge kommun (se *fig 1*). Gården, som enligt rykten huserat snapphanar i forna tider, har anor från 1600-talet, och själva byggnaderna är skyddade sedan de 1974 förklarades som byggnadsminne. De omgivande markerna visar spår av långvarig kulturpåverkan, bland annat genom rester av odlingsområden, samt en lövängsrest i nära anslutning till själva gårdsbyggnaderna – en lövängsrest som idag sköts av Stiftelsen Skogssällskapet och Glimåkra Hembygdsförening. Sporrakulla gård ligger i en backe, med skog ovanför och lövängen placerad direkt nedanför gården. Den sluttande ängen, som delvis översilas av vatten, slutar i ett sankmarksområde bevuxet av vattenkrävande växter samt ett antal träd såsom klibbalar (*Alnus glutinosa*) och björkar (*Betula pendula* respektive *Betula pubescens*). Stiftelsen Skogssällskapet tog över Sporrakulla i sin ägo 1983, och har sedan dess skött och restaurerat området tillsammans med Glimåkra Hembygdsförening för att bevara samt kunna visa på det gamla kulturlandskapet. Den omgivande skogen består delvis av planterad granskog (*Picea abies*), men annars till största delen av ek (*Quercus robur*) och bok (*Fagus sylvatica*), respektive mindre inslag av asp (*Populus tremula*), lind (*Tilia cordata*), björk och

Fig 1. Sporrakulla utmärkt med röd prick i den mörkgrå Östra Göinge kommun. (Illustration, David Lagerstedt)

hassel (*Corylus avellana*). (egna observationer vid besök 11 mars 2008 samt *Strövområden, elektronisk*, 18 februari 2008)

Sporrakulla besöks framför allt av skolklasser och pensionärsgrupper, som ges guidade turer i och kring gården, men det förekommer även studiebesök av yrkesstuderande såsom landskapsarkitektstudenter. På sommaren är det vanligt att folk tar sig till platsen för att utnyttja dess frilufts- och rekreationstillgångar. Förutom de friluftstillgångar som finns specifikt just på Sporrakulla, så går ett antal vandringsleder, bland annat Skåneleden, genom platsen. (Gunnarsson, muntligen, 11 mars 2008)

Mål och syfte

Mina mål med uppsatsen är:

- att studera vilka bestämmelser och finansieringar som ligger till grund för bevarandet av lövängen som kulturmiljö i nordöstra Skåne.
- att studera och reflektera kring ett bevarandefall enligt ovan närmre, med fokus på levande kulturhistoria.
- att sätta den nordöstska lövängen i sin historiska kontext, och därmed tydliggöra vad det är som faktiskt *gör* den till en historisk kulturmiljö.

Mitt syfte är att genom historiska och samtida studier av lövängen i nordöstra Skåne skapa mig en bättre förståelse för landskapsbildens föränderlighet och för problematiken med att hålla ett historiskt element i kulturlandskapet levande.

Material och metod

För att både för mig själv och läsaren tydliggöra vad begreppen som används syftar till, så inleds uppsatsen med dels definitioner av specifika nyckelbegrepp, och dels med en genomgång av olika aspekter och bruksformer i lövängen. Tanken med detta är förutom ovanstående också att inviga den utomstående i lövängen som företeelse, då den är uppsatsens primära fokus. En grundläggande förståelse för vad termen innebär är viktig att ha med sig från början av läsoplevelsen, för att till fulla kunna ta till sig helheten. Efter denna förtydligande introduktion så redovisas utveckling för lövängen som del av skogsbygden i nordöstra Skåne, kompletterat med egna reflektioner och tankar. Detta är tänkt att ge en förståelse för dess historiska förankring i Nordöstska, och därmed få en grund till att diskutera dess roll i dagens samhälle. För att förstå nutiden måste man känna till historien. I historiebeskrivningen dras en del paralleller till lövängen vid Sporrakulla, då ett mer konkret exempel kan underlätta förståelsen och göra det hela mer verklighetsrelaterat.

Nästa del behandlar en idag befintlig bevarandesituation. Än en gång används exemplet Sporrakulla, för att ge en helhetsbild som lätt går att greppa i och med att de olika aspekterna genomgående relateras till samma plats. Ett konkret bevarandefall som Sporrakulla ger också en tydlig utgångspunkt för diskussion i ämnet. För att ge en bättre läslighet och aktualitet så redovisas reflektioner och tankar genomgående som en integrerad del av texten. Att föra en fortlöpande diskussion utifrån nya delar presenterad fakta anser jag ge en bättre förståelse för mina tankegångar än om allt samlas på en plats. Som ett sista förtydligande sker en återkoppling till de i början ställda målen i avslutningen.

Jag skriver mer eller mindre allmänt om lövängen i den historiska överblicken, även om jag relaterar till den vid Sporrakulla, medan jag mer specifikt beskriver situationen vid Sporrakulla under avsnittet om bevarande. Anledningen till detta är jag anser att en mer heltäckande bild och bättre förståelse av lövängen som del av skogsbygden ges genom den

allmänna, vidare beskrivningen, medan bevarandeformernas beskrivning vinner på att framföras som ett specifikt exempel. Detta då de annars är så allomfattande och generella att det kan vara svårt att som läsare ta till sig vad det egentligen handlar om, medan ett specifikt exempel (som nämns ovan) ger en konkret grund att stå på för förståelse och diskussion.

För att uppnå ovanstående har jag dels studerat och reflekterat kring litteratur som berör ämnet, framför allt vad gäller beskrivning och historia, men även talat med i ämnet insatta personer och utfört studiebesök. Personer jag talat med har bland annat kunnat bidra med kunskap om dagens situation på Sporrakulla samt de rent juridiska och administrativa delarna för bevarande av lövängen idag. Studiebesöket gjordes på Sporrakulla, och under detta fick jag tillfälle att själv bilda mig en uppfattning om platsen och dess situation, dokumentera detta i ord och bild samt ställa frågor till en av de personer som sköter landskapet kring gården idag.

Avgränsningar

För att inom den avsatta tiden kunna färdigställa en uppsats, så måste vissa avgränsningar göras. Då "skogsbygden" och skogens utsträckning i nordöst inte alltid begränsas av administrativa gränser, och inte heller alltid funnits på exakt samma yta, så beskrivs historien generellt för skogsbygden och lövängen i nordöstra Skåne, med specificering där detta är möjligt och relevant (se vidare under *Begreppsdefinitioner – Skogsbygd* nedan). Det bevarandefall som jag enligt målen ovan kommer att studera med fokus på "levande kulturhistoria" avser jag begränsa till två huvudsakliga synsätt. Det ena som kommer diskuteras är om studieobjektet (lövängen vid Sporrakulla) sköts på ett "levande" sätt, dvs. om skötselformen efterliknar den forna bruksskötseln och huruvida utvunna produkter (från t.ex. hamling och slätter) tas tillvara. Det andra som kommer diskuteras är *om*, och i så fall *hur*, Sporrakullas löväng är tillgänglig och utnyttjas ur rekreationssynpunkt. Andra reflektioner och tankar kommer naturligtvis också att inkluderas. En term som kan sägas ha anknytning till lövängen är stubbskottsängen. Denna kommer jag dock inte att behandla i uppsatsen, då lövängen är den form som dominerade i nordöstra Skåne, medan stubbskottsängen snarare utgjorde dess motsvarighet i Skånes skogsfattigare mellersta och södra delar (Emanuelsson et al, 2002, sid 76). Alla mål är viktiga, men de tar olika stor plats att behandla i uppsatsen. Studiet av bevarandeformer begränsas, som nämns ovan, till studieobjektet Sporrakulla, av likaså ovan nämnda skäl.

Begreppsdefinitioner

För att underlätta förståelsen för läsaren, och mellan läsare och författare, är det viktigt att definiera de nyckelbegrepp som kommer att användas i denna uppsats. Nedan listas de termer som är viktigast eller frekvent återkommande i denna uppsats, följt av en kort redogörelse för hur jag väljer att tolka dem grundat på angivna referenser.

Skogsbygd

Skogsbygden är ingen exakt geografisk avgränsning, men eftersom det är ett begrepp som är ofta förekommande i uppsatsens källmaterial, och även används i själva uppsatsen, underlättar det förståelsen att ha en ungefärlig bild av vad det faktiskt innebär. Både Åke Campbell (1928, sid 94-95) och Urban Emanuelsson et al (2002, sid 109-111) framställer skogsbygden i Skåne framför allt som större delen av norra, nordöstra och delvis mittersta delen av landskapet (se *fig 2* nedan). Den senare inkluderar även ett område i södra Skåne till skogsbygden, men i denna uppsats ligger fokus på Skånes nordöstra del.

Fig 2. Skånes bygder som de framställs i Det skånska kulturlandskapet (Urban Emanuelsson et al, 2002; tillstånd för bruk av bild givet av Olle Nordell)

Löväng

Detta är uppsatsens specifika fokus, och kräver därför en omsorgsfull definition. Om man slår upp löväng i *Bra Böckers lexikon*, så står det bland annat följande:

”slätteräng, änge, örtrik ängsmark med grupper av lövträd och buskar. Den är en kulturprodukt, som uppkommit genom röjning, slätter och lövtäkt under lång tid. Om den överlämnas åt sig själv växer den igen till skog, och om den arbetas förvandlas den till blomsterfattig hage. I många trakter intog lövängen ännu på 1700-talet större areal än åkern; i vissa skogsbygder var det så ända in på 1990-talet.”
(*Bra Böckers lexikon*, 1995, sid 121)

Citatet visar bland annat på den tydliga relation lövängen har med skogen, här ovan i form av det överhängande hotet av igenväxling vid upphört bruk. Ytterligare klarhet i termens betydelse nås genom följande citat:

”Med löväng avses den typ av ängar som förekom i nordöstra Skåne och längre norrut, i vilka hamlade träd var vanligt förekommande. Lövängen gav alltså såväl gräs- som lövfoder.”
(Emanuelsson et al, 2002, sid 76)

Ovanstående två citat ger en första bild av vad termen *löväng* innebär, en bild som jag väljer att utgå ifrån och använda som gällande definition av termen i mitt fortsatta arbete. Det andra

citaten visar på vikten av just Skånes nordöstra del, uppsatsens fokus, vad gäller landskapets lövängsbruk, och ger därmed belägg för att studera denna del närmre i nämnda fråga.

Kulturarv och kulturmiljö

Eftersom lövängen i uppsatsen betraktas med dessa termer som glasögon, är det viktigt med en tydlig definition av deras faktiska innebörd. På regeringens hemsida står följande att läsa om *kulturarv*:

”Det innefattar inte bara föremål, byggnader och fornlämningar utan också traditioner, idéer, och värden som vi medvetet eller omedvetet övertar från tidigare generationer.”

(Regeringen, elektronisk, 2 mars 2008).

Utifrån denna definition skulle man alltså kunna hävda att inte endast lövängen som sådan, utan även, och kanske *framför allt*, kunskapen om och dess faktiska skötsel utgör en del av ett kulturarv. Kanske speciellt eftersom lövängen, enligt definitionen ovan, är en kulturprodukt som måste brukas för att finnas till. Vad gäller *kulturmiljö*, så väljer jag att använda mig av regeringens definition, som lyder:

”Kulturmiljö är det samlade uttrycket för människans materiella påverkan på den omgivande miljön. Kulturmiljöer är områden där det finns historiskt och geografiskt samband betingat av mänsklig påverkan och präglning som bidragit till att utforma platsen eller på annat sätt ge den en mening. Det kan vara alltifrån en enskild plats eller byggnad till hela landskap. Kulturmiljön är en viktig del av kulturarvet.”

(Regeringen, elektronisk, 2 mars 2008)

Kulturmiljön kan alltså ses som en platsspecifik produkt av ett kulturarv, något som blir tydligt i fallet löväng. Lövängen vid Sporrakulla, till exempel, kan sägas utgöra en kulturmiljö – det är en plats som under lång tid präglats av människan för att ta sig den eftersträlvade formen, och lövängens uppkomst är här tydligt en följd av det *kulturarv* som utgörs av kunskapen om samt det faktiska utförandet av lövängsbruket i dess korrekta form. Vad lövängsbrukets *korrekta form* innebär skulle kanske kunna anses vara ett bruk som även på lång sikt tillhandahåller eftersträlvade produkter i en omfattning motsvarande förväntningarna. Jag väljer alltså att i denna uppsats betrakta lövängen vid Sporrakulla som en kulturmiljö, uppkommen till följd av ett kulturarv.

Lövängsbruket i nordöstra Skåne

Lövängen är en produkt av en boskapsskötsel som hade stor betydelse, och den utfodring som följde med denna. I nordöstra Skånes skogsbygd utgjorde de stora skogsmassorna *utmarken*, ett ingenmansland som utnyttjades hårt av bönderna för bland annat virkestäkt, svedjebruk och året runt-beteshållning. I denna stora massa av utmark uppstod små samlingar av gårdar – små bondbyar – i vilkas absoluta närområde *inägorna* låg. Inägorna utgjorde ett av ris eller sten inhägnat område som hyste lövängar och ambuleringar odlingslotter, skötta gemensamt av byns invånare (se *fig 3* nedan). Lövängen försåg bönderna med vinterfoder åt boskapen i form av hö och löv, och hade förr i tiden vida mer betydelse för bönderna än åkern i

skogsbygden (Aronsson och Matzon, 1987, sid 29-31 samt Sjöbeck, 1931, sid 50, 54, 65). Dess roll tydliggörs i följande citat av Mårten Sjöbeck¹:

”Lövängen är som regel identisk med hemängen. Den bildar byns och bosättningens kärnpunkt, kring vilken alla andra kulturmarksformer utvecklas.”
(1933, sid 54)

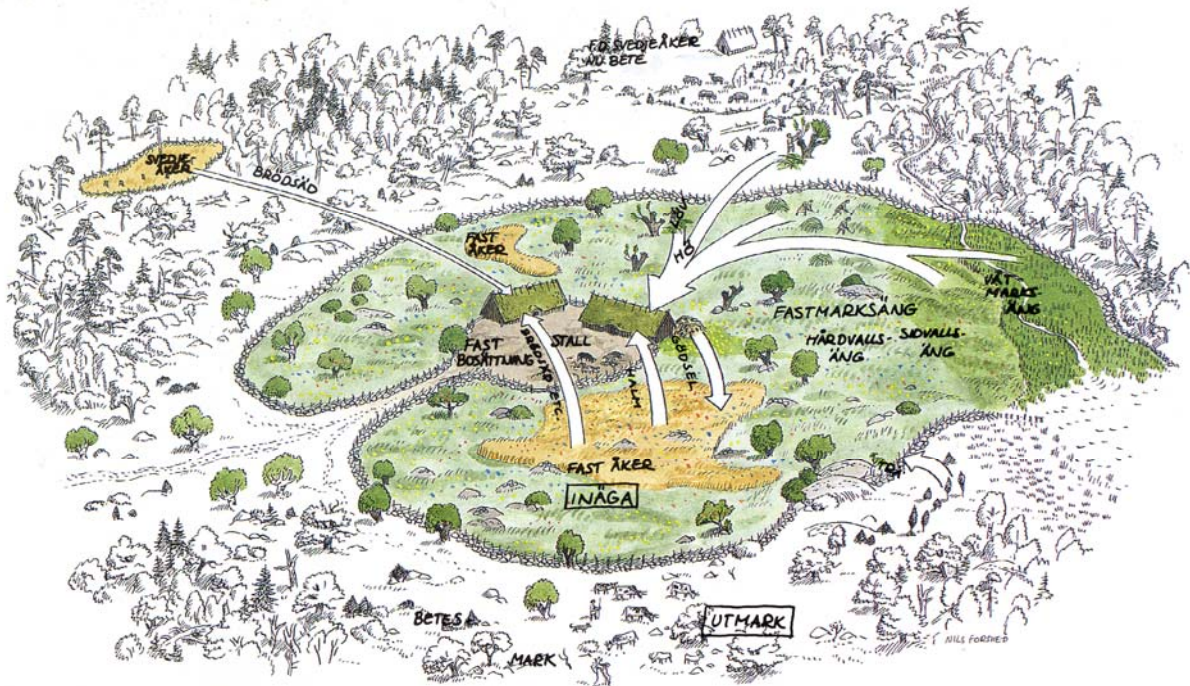

Fig 3. Förhållandet mellan inågor och utmark, med dess respektive däri ingående element, så som det illustreras i Ångar (1995, broschyr om Biologisk mångfald och variation i odlingslandskapet, Jordbruksverket; tillstånd för bruk av bild givet av Nils Forshed).

Slätter

En av lövängens viktiga komponenter var dess slätterytor; gräs- och örtbevuxna ytor som varje år slogs med lie. Nedanstående citat ger en tydlig bild av hur det kunde se ut:

”Lövängens avkastning har av ålder utgjort hö, lövfoder och olikartat gagnvirke. Där lövängen ännu brukas på hävdvunnet sätt, visar den en mosaik av oregelbundna större och mindre öppna slätterytor, inbördes avskilda och begränsade av nyttiga lövträd och buskar. För lövängens bibehållande såsom en i gammal mening bestämd kulturmarkstyp erfordras ängsvård innefattande främst lövtäkt, slätter och betning.”
(Sjöbeck, 1931, sid 56)

Lövängarnas slätterytor slogs med lie av bönderna, vanligen under andra halvan av juli då örterna och gräsen växt till sig ordentligt. Efter torkning tillgodosågs därmed hö som vinterfoder åt boskapen, men slättern fyllde fler funktioner på samma gång. En sådan viktig funktion var att genom att varje år gå över ytorna med lie därmed också slå av alla skott från

¹ Fotograf och författare som dokumenterade det svenska landskapet och dess element som produkter av människan och tiden. ” [...]grundaren av den svenska markhistorien[...]”; Wikipedia, elektronisk, 24 april 2008, sökord: Mårten Sjöbeck)

växter man gärna höll utanför slåtterytorna. Sådana var till exempel almen (*Ulmus glabra*) och boken – det sistnämnda trädets löv försurade marken och det sågs till att hållas på utmarken. Andra växter man inte gärna såg växandes i lövängen var barrväxter som gran, tall (*Pinus sylvestris*) och en (*Juniperus communis*), och förekomsten av någon av de ovan nämnda arterna kan därför ses som ett tecken på vanhävd. Slåttern fungerade alltså, förutom skördemetod, också som en form av ständigt återkommande röjning, som tillgodosåg optimala växtbetingelser för de eftersträlvade gräsen och örterna. (Sjöbeck, 1933, sid 62, Sjöbeck, 1931, sid 56, 58, 62 samt Ångar, 1995, sid 9)

Lövängen vid Sporrakulla innehåller ingen av de ovan nämnda ”vanhävdsväxterna”, vilket skulle tyda på att den är väl efterhållen. Däremot visar Sporrakullas äng på anmärkningsvärt stora slåtterytor gentemot ytorna av träd och buskar, och inte alls på den mosaik som beskrivs i citatet ovan. Eftersom lövängarna till sitt utseende och sin uppbyggnad förr var väldigt lika i hela Sydsverige (Sjöbeck, 1931, sid 46-47), så kan detta tyda på att lövängen vid Sporrakulla över tiden ändrat sitt utseende till något som kanske inte längre kan ses som representativt för vad en löväng förr faktiskt var.

Slåtteryornas utbredning och utseende styrdes med hjälp av lien och en kunskap och erfarenhet hos de brukande bönderna som byggts upp under lång tid. Bönderna styrde lövängen i en ständigt pågående rörlig balans mellan slåtterytor och vegetationssamlingar i form av nyttoträd och -buskar. Denna organiska egenskap, där marken växelvis beväxtes av gräs/örter och av nyttoträd/-buskar utifrån böndernas styrande hand, var essentiell för lövängen. Storleken på slåtterytorna var av stor betydelse för höavkastningen. Om ytorna var för stora skulle solbelysningen bli för stor och därmed skada örter och gräs, medan för små ytor var skadligt då det gav för *lite* sol. Lövängen var ett uttryck för balans och komplettering, där lövträden fanns på plats, till viss del, för att producera den del av vinterfodret som inte täcktes av höproduktionen. (Sjöbeck, 1933, sid 62 samt Sjöbeck, 1931, sid 56, 62)

På Sporrakulla slås ängen varje år med lie, vanligtvis i samband med ”Ängens dag”, som anordnas av Svenska Naturskyddsföreningen. I år, 2008, infaller denna dag i slutet av juli, det vill säga vid en historiskt riktig tidpunkt. Ängen slås under denna dag av 8-10 personer, varefter hässjor reses på vilka gräset och örterna får torka till hö. Höet som produceras används därefter, om möjligt, som foder åt får som hålls av en lantbrukare i trakten. *Fig 4* nedan visar bland annat en del av Sporrakullas lövängs slåtterytor. (Gunnarsson, muntligen, 11 mars 2008 samt telefonintervju 3 april 2008)

Att varje år slå ängen med lie är ett viktigt sätt att hålla liv i lövängstraditionerna, och ett måste för att kunna bibehålla det karakteristiska uttryck lövängen vid Sporrakulla faktiskt har idag, med sina öppna slåtterytor och hamlade träd. Att låta slåttern ske vid ett tillfälle som ”Ängens dag” är ett bra sätt att inspirera och väcka befolkningens intresse för det spår av gamla tiders kulturlandskap som området faktiskt utgör. Vad gäller slåtteraspekten kan Sporrakulla därför anses uppvisa levande kulturhistoria, eftersom bruket är detsamma nu som förr. Lien skördar slåtteryornas produkter, och höet går inte till spillo utan kommer till användning i form av foder. Den nödvändighet som förr låg i att verkligen producera vinterfodret för boskapens överlevnad kan omöjligt uppnås idag, då läget är ett helt annat och fodertillgången går att tillgodose på andra sätt. Då höet trots allt används till foder även idag så är slåtterverksamheten inte endast ett skådespel eller ett ”nödvändigt ont” för att behålla lövängskaraktären på platsen (även om detta naturligtvis är huvudskälet till dess fortsatta förekomst). Det fyller alltså dessutom en verklig funktion, och detta bidrar till platsen som

levande kulturhistoria. Slåttern fyller även en viktig funktion i att bevara lövängen som levnadsmiljö för rödlistade arter och en plats för biologisk mångfald (se vidare nedan under *Lövängens bevarande – exemplet Sporrakulla*).

Hamling

Hamling är ett annat ord för den lövtäkt som bönderna nyttjade på träden i lövängarna. Denna lövtäkt gick till så att, när lövmassan efter sensommarens slätter var färdigutvecklad, så skars lövbärande kvistar av från de utvalda träden. Kvistarna med löven samlades sedan i knippen och torkades, för att användas som vinterfoder åt boskapsdjuren. Underhållet av träden i lövängen bestod också i att underhugga träden, det vill säga hugga av de nedersta grenarna, för att öka solinstrålningen och på så sätt förbättra livsbetingelserna för de underliggande slåtteryrtornas flora. Varje träd kunde inte hamlas varje år, utan det behövde ett antal år på sig för återhämtning och tillväxt. Vanligtvis gick det för varje trädindivid omkring två till åtta år mellan varje hamlingstillfälle. (*Skånes skogar, elektronisk*, 14 februari 2008, sid 25 samt *Ängar*, 1995, sid 10)

Hamlingen är en av de bruksformer som kopplas starkast till lövängsbruket (se ovan under *Begreppsdefinitioner – Löväng*), och är det som ger dem deras karaktäristiska utseende med de stympade träden. Askarna (*Fraxinus excelsior*) i och kring lövängen vid Sporrakulla hamlas enligt Tore Gunnarsson på så sätt att varje enskild ask, för det är uteslutande det som hamlas här (se *fig 4* nedan), hamlas vart tredje eller fjärde år (muntligen, 11 mars 2008). Denna tidsperiod (hälften av den forna övre gränsen) kan kanske dels kopplas till den begränsade mängden lövtäktsträd på området, vilket möjliggör att man hinner hamla dem när de återhämtat sig. Dels kan det också ha att göra med rent administrativa orsaker – åtagandet för miljöersättning som erhålls för lövängsbruket är indelat i femårsperioder, och inom denna period ska de åtagna bruksåtgärderna, såsom till exempel hamling, genomföras (se vidare under *Lövängens bevarande – exemplet Sporrakulla – Miljöersättning* nedan).

Förekomsten av hamlingsträd i nordostskånska ängar var något som förr skilde dessa från ängar i resten av landskapet. Lövtäkten var mer dominerande i skogspräglade områden såsom just nordöstra Skåne, men även de angränsande områdena i Blekinge och Småland, vari nämnda bruk var vanligt förekommande så långt som hundra år efter att skiftena medfört moderniserade jordbruksmetoder. (*Skånes skogar, elektronisk*, 14 februari 2008, sid 25)

Vanligtvis användes ask, lind och björk för beskärning till lövfoder, och i synnerhet asken var ett vanligt förekommande hamlingsträd i hela Sydsveriges inägoängar. Även sälgen (*Salix caprea*) var populär tack vare en rik lövproduktion. (Sjöbeck, 1933, sid 55 samt *Träd i odlingslandskapet*, 1994, sid 4)

Idag består hamlingsträden på Sporrakulla som sagt endast av askar, men någon enstaka sälj står också (dock ej hamlad) i lövängen. Tore Gunnarsson berättade att då Stiftelsen Skogssällskapet och Glimåkra Hembygdsförening tog över skötseln av området 1983, så var hela lövängen full av säljskott. En första åtgärd bestod därför i att röja bort alla dessa skott, och därmed frilägga ängen på nytt (muntligen, 11 mars 2008). Eftersom det endast finns någon enstaka, ohamlad sälj på området, vilket ska jämföras med de många, åldriga, hamlade askarna, så verkar det orimligt att sälgen åtminstone under de senaste hundra eller kanske tvåhundra åren haft en särskilt framträdande, om alls någon, roll som hamlingsträd vid Sporrakulla.

Fig 4. Detta fotografi över Sporrakullas löväng, taget uppifrån nedför slutningen, visar ett antal av de många hamlade askar som finns på området och en bit av slåtterytorna. Värt att notera är hur öppen lövängen är, jämfört med den mosaik av öppet och slutet som beskrivs från förr ovan. I bakgrunden på fotografiet syns det sankta lågområdet. (Fotograf: David Lagerstedt)

Dagens löväng vid Sporrakulla innehåller någon enstaka, ung björk, och på andra delar kring gården står någon något äldre björk på väg att växa till sig. Dessa har tillåtits att växa upp, för att vid rätt ålder börja hamlas och därmed bryta askarnas monopol på hamling. Detta har enligt Tore Gunnarsson skett efter inrådan av en landskapsarkitekt (muntligen, 11 mars 2008), som gärna såg att björken fick denna möjlighet på platsen eftersom arten (enligt ovan) har en historia som hamlingsträd. Om björkar förr hamlats just på Sporrakulla är svårt att avgöra, då inga sådana tecken står att finna, men möjligheten kan utan tvekan finnas eftersom björken är en del av den omgivande skogens artinnehåll. I vilket fall, så är valet att utse och driva upp nya hamlingsindivider en viktig del av ett levande lövängsbruk, och att denna verksamhet fortsätter på Sporrakulla är därför viktig för att platsen inte ska utvecklas till en museal, stagnerad form som med tiden dör ut och försvinner. Detta, och själva hamlingen, är alltså ytterligare en del av en fungerande levande kulturhistorisk miljö.

Bete och jordförbättring

Marken i lövängen kunde jordförbättras till exempel genom att man lät svin böka och därmed luckra upp jorden. Svinen fick endast röra sig i lövängen en kortare tid, och under övervakning, eftersom de annars skulle ställa till med alltför stor skada. En annan åtgärd som underlättade slåtterarbetet, var att man ur marken lyfte upp större stenar och samlade dem i så kallade *ängsrösen*. (Sjöbeck, 1931, sid 56, 59)

I lövängen vid Sporrakulla syns inga tydliga ängsrösen, men däremot har några större block samlats på något enstaka ställe i en hög. Om det är gjort av människan eller ej är svårt att avgöra, men det kan tänkas att några av de större stenarna, som varit mest i vägen, setts till att undanröjas under historians gång.

Förutom de jordluckrande svinen, så förekom det bete på inägornas lövängar. Inte i samma omfattning som de hårt exploaterade utmarkerna, men i form av efterbete på eftersommaren och hösten. Detta bete påbörjades efter att ängarna slagits, och höet bärgats, och bidrog förutom med gödsling också till att hålla lövängarna fortsatt öppna under den återstående delen av det aktuella årets växtsäsong. (Sjöbeck, 1931, sid 62)

Bete i större utsträckning på löväng hade en negativ inverkan på dess form och livskraft, och gagnades som sagt optimalt endast i form av efterbete. Allt eftersom utmarkerna utarmades genom hårt slitage följt av betesbrist, så tvingades dock fler att släppa djur på mer omfattande bete än ursprungligen avsett även på lövängen. Detta skulle bidra till det öde som lövängen till slut kom att drabbas av. (Sjöbeck, 1933, sid 62)

Efterbete gagnas fortfarande på lövängen vid Sporrakulla – efter höslåttern så släpps får på ängen för att därmed säkerställa att slåtterytornas gräs och örter även kommande år har så bra förutsättningar som möjligt att växa. Efterbetet är ytterligare en viktig del av arbetet att hålla lövängsbruket levande på platsen, och kan nästan ses som ett måste för att leva upp till de bruksformer som historiskt sett faktiskt gett lövängen dess karaktäristiska utseende. Precis som med lieslåttern så är det troligtvis mycket svårt, för att inte säga omöjligt, att ersätta bruksmetoderna med modernare redskap och verktyg, och samtidigt uppnå ett lika bra resultat. Anledningen till detta kan nog till stor del sägas vara otillgängligheten i form av skrymslen och vrår som skapas av vegetationen och uppstickande stenblock, samt (åtminstone i Sporrakullas fall) topografin – lövängen sluttar från gården ned mot ett lägre liggande våtområde.

Nyttoträd

Vilka träd- och buskarter som växte i lövängen varierade något beroende på vilka lokala hantverk som förekom eller på andra verksamheter som på något sätt gynnades av ett visst växtslag, men de ovan nämnda hamlingsträdslagen var ofta en gemensam nämnare. Linden är ett exempel på en trädart som kunde användas som materialproducent för hantverk. Trädet skördades, och dess avkastning användes för lindbastrepstillverkning, där man använde sig av avkastningen från lindens grenar. Detta hantverk fick i vissa byar sådan betydelse att linden var det inägoträdslag som prioriterades framför de andra och därmed fick mer utrymme och sköttes mer omsorgsfullt. Ett annat exempel är avenboken, som i andra delar av Sverige inte gärna sparades i lövängen, men som i norra och mellersta Skåne populärt användes till byggnaders takstolar mm tack vare träets hårdhet, och därmed var ett välkommet inslag i byarnas lövängar. (Sjöbeck, 1931, sid 56-57)

Varken lind eller avenbok förekommer i den löväng som idag finns på Sporrakulla, men båda arterna förekommer i den skog som på alla håll omger gården. Man kan inte utesluta att arterna förr i tiden utgjort ett inslag i lövängens trädflora, men det kan också ha varit så att man helt enkelt tog det man behövde från individer växandes i utmarken. Vad gäller bruket av lövängens trädprodukter, så används idag inte längre de grenar eller löv som skärs av vid hamlingen, utan de forslas bara iväg från platsen (Gunnarsson, Tore, muntligen, 11 mars 2008). Detta är något som minskar platsens autenticitet som levande kulturhistoria, då det innebär att hamlingen endast görs för att bevara karaktären och inte av bruksskäl. Samtidigt så *är* behovet av dessa produkter inte detsamma idag som förr, och utan hamlingen så hade det definitivt inte funnits någon löväng på platsen idag. Kanske kan hamlingen i sig själv, med allt vad det innebär, bidra till en levande kulturmiljö på ett sätt som väger tyngre än om man använder sig av produkterna eller inte, men säkert är att autenticiteten aldrig kan bli lika stor som om man verkligen tagit tillvara på och utnyttjat löven och grenarna.

Ett annat inslag i de forna lövängarna var vildapeln (*Malus sylvestris*). Den producerade frukter i form av äpplen, vilket gjorde den populär att använda i lövängen under medeltiden då svinavel var vanligt förekommande. Äpplena från vildapeln fungerade utmärkt som föda för svinen då de släpptes att böka på, och därmed samtidigt jordförbättra, lövängen. Förekomst av vildapel i lövängar kan av ovanstående anledning därför indikera på att den aktuella ängen är gammal, och kanske till och med har anor från medeltiden. (Sjöbeck, 1931, sid 55, 58)

På Sporrakulla fanns ett flertal åldriga vildaplar, både i lövängen och på andra delar av området. Trots att gården är dokumenterat gammal, så kan alltså vildapeln utgöra ytterligare en indikator härpå. Om de befintliga vildaplarna är besläktade med förfäder som stammar från ett svinhållande medeltidsbruk är svårt att avgöra, men kanske inte helt troligt då gården först nämns under 1600-talet, enligt ovan. Dock kan man tänka sig att vildaplarnas förekomst är en följd av människans bruk och aktiva val att bevara dem, eftersom de växer på ytor som i övrigt endast är bevuxet av gräs/örter samt andra enstaka trädindivider. Deras närvaro, med åldriga, vridna stammar, bidrar till känslan av Sporrakulla som en rest av ett gammalt kulturlandskapsbruk, och fyller därmed en viktig funktion som påminnelse om historien. Idag har Sporrakullas vildaplar dessutom fått en ny funktion, genom att de av Tore Gunnarsson ympats med äpplesorter såsom röd Gravensteiner (Gunnarsson, muntligen, 11 mars 2008).

Bärande träd, dvs. träd som sätter frukt (däribland vildapel), gavs under tidig medeltid ett visst skydd genom *landskapslagarna*, något som utan tvekan kan ha spelat en viktig roll i vilka träd som valdes att sparas på inägorna (Sjöbeck, 1931, sid 57). Å andra sidan är det troligt att nämnda arter valdes att skyddas i lagarna just *därför att* de kunde fylla en viss funktion, ansågs ha ett värde genom sin fruktsättning osv.

Odling

För att tillgodose sädesslagsbehovet i självhushållningsanda, så förekom det i lövängarna inslag av ambulerande åkerytor. På dessa odlades framförallt korn och havre, till skillnad från de på utmarken belägna odlingsytorna, som huvudsakligen såddes med råg. Åkern var dock länge underordnad lövängen i nordöstra Skåne på grund av den stora betydelse boskapshållningen hade. Åkern förekom då i mycket mindre utsträckning än lövängen, och som en integrerad del av den – en del som flyttades runt då den efter ett par år tömt marken på resurser för odling. Eftersom detta ständiga förflyttande av lövängens beståndsdelar, som även beskrivs ovan vad gäller gräs/örter och träd/buskar, utgjorde en viktig del av det gamla lövängsbruket, så skulle åkern när den med tiden ökade i betydelse och därmed började göras beständig och permanent bidra till förseglandet av lövängens öde. (Sjöbeck, 1933, sid 55-56 samt Sjöbeck, 1931, sid 62, 64)

På Sporrakulla syns rester av ytor som förr utgjorts av åkermark, och på en av dessa ytor, som idag används för bete, ligger ett flertal av vad som ser ut att vara odlingsrösen. Odlingsrösen kan sägas vara odlingsmarkens motsvarighet till lövängens ängsrösen – helt enkelt en plats där stenar upptagna ut marken samlats för att vara ur vägen. Enligt Tore Gunnarsson (telefonintervju, 3 april 2008), så har någon hörna av dagens lövängsrest förr använts för odling.

Förutom ovanstående bruksformer av lövängen så förekom även vårens fagning (uppsamling och brännande av nedfallna löv och grenar) och sensommarens röjning (avlägsnande av sly, utglesning, underkvistning mm) som delar av årscykeln av lövängsbruk (Ängar, 1995, sid 8-

10). Dessa handlingar var också viktiga, men kan kanske anses vara underordnade de ovan beskrivna på så sätt att de banade väg för de mer primära bruken – produktionsbruken – såsom höslätter och lövtäkt. Fagningen och röjningen fungerade helt enkelt som redskap i arbetet att stimulera en bättre produktion och utvinning.

Lövängen som del av nordöstra Skånes skogsbygd – utveckling över tid

Skogsbygden i nordöstra Skåne har en händelserik historia, och en där lövängsbruket är en viktig komponent. Bruket såväl som det härpå följande landskapet har varierat över tiden, allteftersom värderingar och förutsättningar tagit nya former.

Trädarternas invandringshistoria

Artsammansättningen har inte alltid sett ut som den gör idag i nordöstra Skånes skogar. Arter som kallas inhemska är egentligen bara invandrade arter som varit här betydligt längre än de nya arter som därför inte betecknas inhemska. Ett antal arter som även finns idag stod att finna i Skåne för ca 10 000 år sedan, då inlandsisen var på tillbakagång. Sådana arter var t.ex. tall, björk, asp och hassel, arter som för ca 9 500 år sedan fick sällskap av den söderifrån invandrande almen, och strax därefter dessutom av eken och klibbalen. Dessa nya arter tog för sig i sina nyvunna landområden, och kom att dominera skogarna under ett helt millennium. (Isacsson, 1999, sid 10)

En värmeperiod följde istidens kyla, vilket gav linden förbättrade livsbetingelser. För ca 8 500 år sedan tog den steget in i Skåne, dvs. efter det ovan nämnda årtusende med skogar dominerade av alm, ek och klibbal. Härefter dröjde det ytterligare tusen år, dvs. till för ca 7 500 år sedan, innan nästa numera välkända trädslag i den svenska trädfloran gjorde entré, nämligen asken. (Isacsson, 1999, sid 10-11)

Askens inträde i Skåne är viktigt att notera, eftersom detta trädslag har spelat en betydande roll i lövängsbruket. Det har utgjort ett av de viktigaste hamlingsträden i nordöstra Skåne, och de hamlingsträd som idag finns kvar i lövängen vid Sporrakulla utgörs uteslutande av ask. Hamlingsaskarna vid Sporrakulla är överlag mycket gamla, och de kompakta, åldrade och karaktärsfulla trädindividerna ger en stark indikation på ett långvarigt bruk av lövängen på denna plats.

Cirka 1500 år efter askens inträde, det vill säga för ungefär 6000 år sedan, drabbades almen av en för oss idag välkänd företeelse, nämligen almsjukan. Detta medförde stora konsekvenser för de skogar av vilka almen tidigare spelat en betydande roll. Under de följande 3 000 åren kom Skånes skogar i huvudsak att domineras av de invandrade trädslagen som omtalas ovan, med undantag för delar av nordöstra Skåne, där det förekom skogar dominerade av tall med inslag av lövträd. Lövträdsarter värda ett omnämnande är t.ex. björk, asp, sälj, rönn och hassel. (Isacsson, 1999, sid 11-12)

Av detta kan utläsas att i de absolut mest nordöstra delarna av Skåne så höll flera av de arter som fanns på plats redan innan ovan beskrivna invandring de nya arterna stången. Tall, björk, asp och hassel var alla sådana arter som funnits innan, och deras fortsatta dominans i nämnda del av Skåne visar på att det trots allt fanns områden som de nya arterna inte hade lika lätt att ta över, som annars var fallet i många delar. Än idag finns talldominerade områden kvar i nordöstra Skåne, och tall, björk, asp och hassel är arter som alla finns representerade i

skogarna kring Sporrakulla idag. Det ska dock sägas, att åtminstone i gårdens närområde så dominerar nu framför allt ek och bok, det vill säga två av de invandrade trädslagen.

Boken var dock sen att komma till Skåne jämfört med de andra idag ofta förekommande invandrade arterna. Det var först när värmeperioden började avta och ge ett svalare klimat som boken, och strax efter även avenboken, tog steget in. Detta ägde rum för cirka 3 000 år sedan. (Isacson, 1999, sid 10-11)

Värt att notera är att arter som på olika sätt kommit att ha framträdande roller i den nordostskånska skogsbygden, såsom ek, ask och bok, vandrat in vid vitt skilda tidpunkter. Ändå har de lyckats etablera sig och fått en mer eller mindre dominerande ställning i vissa områden, vilket dels beror på för tidpunkterna gynnsamma förhållanden, och dels på reglementen och bestämmelser. Dessutom beror det på människans val av bruk (se även nedan). Under 1600-talet var till exempel boken det vanligaste skogsträdet i Skåne (*Skånes skogar, elektronisk*, 14 februari 2008, sid 17), trots att det var bland de sista att vandra in, och detta kan ses som ett tydligt exempel på hur ovan nämnda faktorer spelar in mycket i en trädarts utveckling.

Järnålder

Förutsättningarna under järnåldern var de som i stort sett lade grunden för den kommande lövängskulturen, eller överhuvudtaget det äldre kulturlandskapet. En sådan förutsättning var att klimatet gick mot att bli kallare än innan, och boskapen började därför i större utsträckning hållas inne under vintrarna. Bönderna skulle därmed behöva tillhandahålla boskapen det vinterfoder som annars erhållits genom bete utomhus. En annan förutsättning – järnet – gav dem möjligheten att med de nya redskapen lättare än tidigare skörda kvistar och löv samt slå gräs och örter till just vinterfoder, och grunden för lövängskulturen var lagd. (Emanuelsson et al, 2002, sid 43 samt Sjöbeck, 1933, sid 36)

I nordöstra Skånes skogsbygder började bysammanlutningar uppstå under järnåldern, utplacerade i den omgivande skogen. Med detta kom också uppdelningen i inägor respektive utmarker. Området närmast byggnaderna, den inhägnade inägomarken, var för nordöstra Skånes skogsbygd vanligtvis uppbyggd efter ensädesprincipen, där ängsytor och åkerytter låg inom samma område och där gödsel från boskapen man höll (till största delen betades i utmarken) användes för att kunna odla åkermark på inägorna varje år. Inägorna, som präglades av kulturpåverkan, placerades oftast i näringsrikare lågområden eller dalslutningar, medan utmarkens skog framför allt fick nöja sig med lite näringsfattigare höjdområden. (Emanuelsson et al, 2002, sid 65 samt Sjöbeck, 1933, sid 34, 49)

Som beskrivs ovan, så ligger även Sporrakullas löväng i en sluttning. Detta har, förutom nämnda rent näringsmässiga faktorer, betydelse t.ex. för vattentillgången. Ängen översilas delvis (och kanske endast tidvis) av vatten som rinner ner mot det våtmarksområde som är beläget i sänkan direkt nedanför – ett förhållande som ger god tillgång på vatten utan risk för stående vattensamlingar. Valet att förr placera kulturområden i sluttningar kan också tänkas ha att göra med det för växterna fördelaktiga läget som ges vid placering i en sluttning riktad åt det soliga söder.

Medeltid

Under medeltiden var ängarna mycket viktiga i nordöstra Skånes skogsbygd, eftersom boskapskötseln här fortfarande var det centrala. Ett exempel är den svinavel som under nämnda tidsperiod var mycket populär (se även under *Lövängsbruket i nordöstra Skåne* –

Nyttoträd ovan), och bland annat resulterade i vildapelns större betydelse i lövängen. Åkermark förekom i förhållande till lövängen fortfarande sparsamt under medeltiden, just eftersom skogsbygdens bönder alltså främst inriktade sig på boskapsskötseln och därpå följande kulturyttringar. Som en följd av detta bruk växte det gamla bylandskapet i stor utsträckning fram under just medeltiden. (*Skånes skogar, elektronisk*, sid 19, Sjöbeck, 1933, sid 43 samt Sjöbeck, 1931, sid 68)

Utmarkens skog, eller mer specifikt dess grässvål, betades hårt året runt. Förutom att den tillgodosåg boskapen med sommarbete, så gick de djur som inte hölls inne under vintern kvar året runt. Ett exempel är de frigående utgångssvin som betade nordöstra Skånes skogsbygds-utmark ända in på 1800-talet. I utmarken förekom också svedjning, för öppnande av betesytor likväl som odlingsytor, se vidare nedan under *1700-tal*. (Emanuelsson et al, 2002, sid 95, Sjöbeck, 1933, sid 37, 50 samt Sjöbeck, 1931, sid 66)

Tankar på utmarkens outtömlighet, eller åtminstone dess buffert för en översiktlig framtid, lyser här igenom. Tänkbart är att skogen i nordöstra Skåne, då den fortfarande hängde ihop i stora områden och endast punktvis hade skadats eller avverkats av människor och boskap, gav intrycket av att aldrig kunna göras någon bestående skada av människohand. Kanske kunde det också vara fallet med den dåvarande befolkningmängden, men en stadigt växande befolkning, tankarna på utmarken som allas egendom och en fortsatt hård exploatering skulle inom en inte alltför avlägsen framtid göra tydliga avtryck.

1600-tal

Nordöstra Skånes skogsbygd bestod under 1600-talet framför allt av *fyrreskog* (tallskog – användes bland annat för att producera tjära) och av *bökeskog*. Bökeskogen bestod till största delen av bok, men hade även områdesvis betydande ekinslag, och en viktig funktion de fyllde var som ollonproducenter åt de bökande svinen. I en sträng skogsordning i mitten av 1600-talet, som bekräftade ett tidigare liknande förbud, förbjöds fällande av bärande träd, en kategori till vilken de i nordöstra Skåne då vanliga ek och bok hörde. För att kringgå detta förbud så topphögs många bokar, dels för bränsle och dels för att därmed stimulera en ökad ollonproduktion åt svinen. (*Skånes skogar, elektronisk*, sid 17-20 samt Sjöberg, 1999, sid 15-17)

Under 1600-talet växte städerna snabbt, vilket fick till följd att den äldre bondehushållningen, av vilken lövängen var en viktig del, minskade något i betydelse. Åkern var dock fortfarande tydligt underordnad betesmarken, vilken fanns i stor omfattning. Boskapsskötseln var alltså i nordöstra Skånes skogsbygd fortfarande det centrala under 1600-talet. (Sjöbeck, 1933, sid 43, 64)

1700-tal

1700-talet i nordöstra Skånes skogsbygd präglades av fortsatt hård exploatering av utmarken, och av en minskad betydelse för lövängen till fördel för åkerbruket. Svedjningen av utmarkens skogar, som nämns ovan, och dess nytta eller skada debatterades under 1700-talet, men fortsatte likväl att användas flitigt av bönderna genom hela århundradet. De ytor som svedjades för att göra rum för odling såddes vanligtvis med råg, och odlades under högst två år. Därefter var marken utarmad, och ett nytt område fick svedjas upp. Detta tänkta ständiga växelbruk mellan skog och sådd i form av svedjning, tillsammans med ett fortsatt hårt betestryck och virkesuttag, ledde i längden till att allt större områden av den forna skogen lades kala, och slutade som ljunghed eller enefälad. Pionjärarter såsom björk och ask gynnades dock av svedjebruket, och kunde i delar av skogsbygden flytta fram sina positioner

tack vare det försprång de fick efter en kalbränning. (Sjöbeck, 1933, sid 37, 55, Sjöbeck, 1931, sid 53-54, 61, 64-66 samt Sjöberg, 1999, sid 17)

Under 1700-talet fortsatte det äldre kulturlandskapet med lövängen i spetsen att minska i betydelse i nordöstra Skåne, delvis eftersom utvecklingen stagnerat och bruket inte effektiviserades. Delvis på grund härav, och även på uttalade önskemål från staten, så började alltfler fasta åkermarker uppstå i lövängarna. Många ängar odlades upp, medan andra helt enkelt upphörde att hävdas. Det hade alltid funnits rörliga odlingsytor i lövängarna, enligt ovan, men nu växte den permanenta, fasta åkern i betydelse. Denna förändring innebar ett stort steg från det gamla kulturlandskapet, och skulle utgöra en viktig del i slutet för lövängen som kulturyttring i gammal mening. Prioriteringarna hade nu börjat skifta från boskapsskötsel till odling. (Sjöbeck, 1933, sid 63)

Åkerns större betydelse i skogsbygden under 1700-talet kan kanske även sägas bero på att skogen i så stor utsträckning avverkats. Mindre skog gav större öppna ytor som kunde besås, och gav dessutom ett minskat underlag för att hålla boskap på skogsbete. Statens önskemål på mer uppodlad mark kanske kan ha sin grund i de många krig som Sverige var inblandat i under 1700-talet, och att Skåne önskades bidra med mat sedan det i mitten av 1600-talet blivit en del av Sverige. Att fasta åkerområden i lövängarna – som av tradition grundat sig på ett rörligt, omväxlande bruk av gräs/örter, buskar/träd och ambulerande åkrar – nu började uppstå i allt större utsträckning är ett tydligt tecken på hur värderingarna förändrats. Lövängen var inte längre det centrala, och hade fått backa till fördel för åkern även i skogsbygden.

Skyddet för de bärande trädarterna ek och bok, som länge hade varit förbehållna kronan och därmed förbjudna att avverka för allmogen, började mot slutet av 1700-talet att suddas ut. Efter långa tider av protester och klagan från bönderna, som kände sig frustrerade över att inte få röra och påverka arterna, så löstes så boken från avverkningsförbudet år 1793. Tidigare hade bokar i utmark, då de inte fick avverkas, topphuggits hårt dels som en stilla protest från böndernas sida, men även för att ge gagnvirke eller bränsle samt ökad ollonproduktion åt bökande svin. Med avverkningsförbudet borta öppnades nya möjligheter för virkes- och bränsleåtkomst. (*Skånes skogar, elektronisk*, sid 21 samt Emanuelsson et al, 2002, sid 247)

Otvivelaktigt spelade det lyfta förbudet att avverka bok stor roll i den fortsatta kalhuggningen av stora delar av de skogar som förr utgjorde en tydlig skogsbygd, men som med tiden kommit att allt mer likna ett hedlandskap.

Lövängen i det äldre kulturlandskapet, från det att den först uppkom till dess att den fick en förändrad roll med början redan under 1700-talet (se vidare utveckling under *1800-tal* nedan), så hade den rollen som något av en bondens trädgård. Detta på så sätt att de delar av inägorna som låg allra närmast bebyggelsen vårdades och kultiverades på sätt som till stora delar liknar den moderna innebörden av trädgård. Arter valdes antingen ut att behållas eller att tas bort, de som sparades sköttes av människohand och frukt bärande träd var ingen ovanlighet. (Lundquist, 2000, sid 106-110)

På Sporrakulla finns ett flertal fruktträd i lövängen närmast gården, vilket skulle kunna visa på just denna omsorg från bönderna som skulle kunna liknas vid den som ges en trädgård. Arter av både päron, äpple och plommon finns i gårdens närområde, i form av gamla, karaktärsfulla individer som tydligt minner om sedan länge svunna tider.

1800-tal

I början av 1800-talet genomfördes laga skifte som innebar att byar splittrades för att varje gård skulle kunna flytta ut till sina egna, hädanefter samlade, marker. Detta innebar det definitiva slutet för det gamla kulturlandskapet med byar och gemensamt skött inägomark respektive utmark. Laga skifte innebar att det modernare, industrialiserade bruket, där effektivisering var drivande, hade tagit fart på allvar, och att fokus definitivt gått från boskapsskötsel till odling. (Aronsson och Matzon, 1987, sid 37)

Liksom boken under 1700-talets slut löstes från fredningen, så skedde även med eken år 1830. Att den löstes från detta förbud medverkade än mer till den eskalerade kalhuggning som skett under de föregående 1600- och 1700-talen, och vid mitten av 1800-talet hade läget dragits till sin spets, med gapande hedar där det tidigare stått skog (Emanuelsson et al, 2002, sid 249 samt Isacson, 1999, sid 14). En talande bild ges av en av delförfattarna till *Skogen i Skåne*, Stig-Lennart Sjöberg, som skriver:

”Landskapsmålningar och fotografier från slutet av 1800-talet illustrerar ofta kala och öppna, hårt nedbetade marker även i skogsbygden. Jag anser, att dessa intensivt utnyttjade miljöer har en kort historia i vårt landskap, kanske inte mer än 75-100 år.”
(1999, sid 20)

Efter att *både* boken och eken lösts från avverkningsförbudet så kan det nästan sägas vara givet att stor skada skulle ske på de nordostskånska skogarna, som förutom tall till största delen bestod av just bok och ek. Ökad avverkning var inte vad som kan tänkas vara optimalt för skogsbygden vid denna tid, då skadan (enligt ovan) redan var omfattande.

När tiden gick mot århundradets slut började tankar på återplantering av skog väckas, och helt i linje med effektiviseringen och industrialiseringen så kretsade återplanteringstankarna också kring hur man sedan skulle kunna utnyttja den nyplanterade skogen på bästa sätt. En affärsidé tog form, och öppna ytor (som alltså blivit allt vanligare) såsom hedmarker och till och med åkrar började planteras med i huvudsak gran. Ytterligare ett steg i denna industrialiserade riktning togs i och med att skogsbetet förbjöds vid denna tid (Sjöberg, 1999, sid 17 samt Gerell, 1999, sid 36). De första granåkrarna, så som vi känner dem idag, var födda.

Det moderniserade bruket som följde efter skiftena fick naturligtvis även konsekvenser för de återstående lövängarna. Deras slåtterytor, som tidigare ingått i en mosaik enligt ovan, samlades till sammanhängande ytor, och själva ängen delades upp att i mindre enheter skötas individuellt till skillnad från det tidigare gemensamma bruket (Sjöbeck, 1931, sid 60). Se vidare under *1900-tal och modern tid*.

1900-tal och modern tid

Tankarna på effektivitet och produktion levde vidare in under 1900-talet, pådrivet av den kraftiga befolkningsökningen som tog fart under detta århundrade. Det blev vanligare med monokulturella ”skogar”, såsom granåker, dvs. skog planterad i avverkningsyfte. Dessutom innebar detta att mer plats krävdes och togs i anspråk för bete och odling i områden som tidigare utgjort utägor. (Isacson, 1999, sid 14)

Med det moderna bruket följde ett antal förändringar av många lövängar, som skulle komma att ge dem ett utseende för framtiden som på flera punkter skiljer sig från det gamla kulturlandskapets lövängar. Effektiviseringar gjorde att många mindre slåtterytor slogs

samman till större, då det blev frestande att kunna ta ut mer hö från markerna trots att allt för stora slåtterytor skadar produktionen. Lövängarna började också, där inte slåttern prioriterades, att användas för bete i större utsträckning än innan. Vare sig det nya bruket präglades av framför allt slåtter eller bete, så gav det ett avsevärt mindre buskskikt än i gamla tider, och vid bete en framgång för taggiga växter som gynnades framför andra av detta. Det minskade buskskiktet, samt en minskad gagnvirkestagning respektive lövtäkt till följd av ökad tillgång i utmark och industrialiserade tillverkningsprocesser, medförde att trädens kronor växte sig kraftigare och grönnare. (Sjöbeck, 1931, sid 60 samt Sjöbeck, 1933, sid 62-63)

Flera förändringar till följd av moderniseringen ledde alltså till en, generellt sett, mindre komplex löväng – både vad gäller bruket och vad gäller dess faktiska innehåll och utseende. Detta är viktigt att komma ihåg då man idag studerar vad som ändå kallas löväng, eller lövängsrest. Många av dagens sådana är alltså helt enkelt moderniserade former av lövängen i den form den hade i det gamla kulturlandskapet, med utseenden som kanske inte alla kan kännas igen i den klassiska bilden. Sporrakullas löväng består t.ex. till största delen av slåtterytor, i vilka hamlade träd och något fruktträd står utplacerade, och utgörs inte av den mosaik som beskrivs i ett citat ovan.

Lövängen fungerade förr som en levande organism, som ständigt förändrades i enlighet med den kulturpåverkan den utsattes för. I själva lövängens definition ligger att den är en kulturprodukt – utan kulturpåverkan, utan att människan arbetar med och styr dess utveckling, kan en löväng inte existera, för det är inte en naturligt förekommande landskapsform. En löväng står inte att finna i ”vild” natur, den har alltid skapats. Inte nog med att lövängen *har* arbetats fram, den måste dessutom ständigt arbetas vidare med för att inte växa igen och utvecklas till en annan landskapsform. (Sjöbeck, 1931, sid 62 samt Sjöbeck, 1933, sid 37-38)

På grund härav är det av stor vikt att bruket av lövängen på en plats som t.ex. Sporrakulla hålls vid liv, för om kulturmiljön ska bevaras så måste en kontinuerlig skötsel förekomma. Som klarläggs ovan, så är bruket en viktig del av lövängen som kulturmiljö, och vikten av att överhuvudtaget bevara den kan man i Sporrakullas fall argumentera ligger i identitet. Identitet för nordöstra Skåne, som enligt ovan karaktäriserades av förekomsten av lövängar i det gamla kulturlandskapet, och identitet för den specifika bygden. Sporrakulla minner, genom sin dokumenterade historia av åtskilliga hundra år, på ett handfast sätt om det landskap och den livssituation som en gång var vardag på denna invånarnas plats i världen. En gemensam historia ger samhörighet och stolthet åt en bygd, och kan i detta fall kanske väcka reflektioner kring skillnaden i livssituation förr kontra idag. Som Mårten Sjöbeck skriver (1931, sid 60), så levde hamlingsbruket länge kvar just i norra Skåne (det förekom fortfarande 1931, då texten skrevs), vilket kan ge ytterligare skäl att just i detta område bevara ett sådant kulturlandskap. Det höll sig här längre än på andra håll kvar som en naturlig del av folks liv, och kulturyttringen kan därmed anses ha en större historisk tyngd här.

Idag handlar många diskussioner om och präglas ett flertal verksamheter av tankar på biologisk mångfald, bevarande av gamla kulturmarker och friluftsliv, både när det gäller skogsmarker och kulturyttringar såsom lövängen och dess sammanhang (*Skånes skogar, elektronisk*, sid 112-113 samt Emanuelsson et al, 2002, sid 168-169). Mer specifikt, så uttrycker exempelvis Länsstyrelsen i Skåne län vikten de ser i ”*vård och nyskapande av hamlingssträd och öppethållande av marken genom slåtter och bete*” (*Skånes skogar, elektronisk*, sid 112-113), då de beskriver nordöstra Skånes inägomarker med hamlingssträd.

Intresset för att tillgängliggöra natur- och kulturområden för friluftsliv och i övrigt sköta dem för skäl som biologisk mångfald etc. kan tänkas bidra till större intresse från myndigheter och företag att finansiera och ge andra typer av stöd åt upprustning eller kontinuerlig skötsel av sådana områden. Förutom att Sporrakulla gård besöks för byggnadernas och platsens historia i sig själv, så går enligt ovan även vandringsleder såsom Skåneleden genom platsen. Detta bidrar till att exponera landskapet för en bredare grupp människor än de som åker dit just för platsens skull. I och med gårdens placering en bit utanför närmsta samhälle, så är platsen något svårtillgänglig på så sätt att man tar sig dit genom ett aktivt val och vanligtvis med bilen som transportmedel. Svårtillgängligheten behöver dock inte vara något negativt, då avskildheten kan bidra till att bevara känslan av det gamla kulturlandskapet på platsen, utan alltför många ”störande element” från det moderna samhället. Kanske vinner Sporrakulla rentav på detta som levande kulturhistoria, då de som aktivt väljer att ta sig dit också får en rikare upplevelse av det landskap som ägarna försöker visa upp. Lövängens roll ur rekreationssynpunkt är inte i första hand att röra sig igenom, utan snarare att betraktas utifrån, på håll, som den karakteristiska landskapsbild den faktiskt utgör. Den fungerar som stilla påminnelse om det forna kulturlandskapet i bygden, och samtidigt om det fortsatta bruk som håller uttrycket vid liv.

Lövängens bevarande – exemplet Sporrakulla

För en landskapsform som lövängen, som kräver skötsel för att finnas till, är det naturligtvis av stor vikt att någon typ av beskydd och bevarandeform finns att luta sig mot. Nedan behandlas de som säkerställer fortlevnaden för exemplet Sporrakullas löväng.

Jordbruksverkets föreskrifter om hänsyn till naturvårdens och kulturvårdens intressen

Dessa föreskrifter är juridiskt bindande, och deras innehåll skulle på ett antal punkter kunna appliceras som skydd för Sporrakullas löväng. I ett sådant exempel så säkerställs de hamlade trädens bevarande, då de haft en funktion i markanvändningen från förr, och därför varken får skadas eller tas bort vid röjning av ängen. Ett annat exempel är att en äng som inte påverkats av gödsling inte får nyodlas eller kultiveras och ovan nämnda äng har inte gödslats enligt Tore Gunnarsson. (telefonintervju 3 april 2008; även *Naturvårdsverket, elektronisk*, 3 april 2008 samt *Vad säger lagen?*, 2000, sid 6-7)

Föreskrifterna är ett tydligt tecken på den vilja av idag som finns att bevara det gamla kulturlandskapet där det fortfarande finns kvar, om än något förändrat. Dylika lagstiftningar uppmuntrar till att markägare ska bli en del av arbetet att hålla kulturlandskapet (nytt eller gammalt) levande och aktuellt.

Natura 2000

Natura 2000 är ett nätverk inom EU, där områden som anses ha värdefulla habitat väljs ut och inventeras, varpå en bevarandeplan skrivs för det aktuella området. Inom ett Natura 2000-område ska det säkerställas att de befintliga arterna och habitattyperna finns kvar i minst samma utsträckning som tidigare, något för vilket riktlinjer dras upp i bevarandeplanen för det aktuella området. Området kring Sporrakulla, däribland lövängen, är utsett till Natura 2000-område, vilket naturligtvis bidrar till att låta lövängen och dess där levande växt- och djurarter fortleva. Ytterligare ett led i skyddet inom ett Natura 2000-område är att om ägaren planerar att utföra någon åtgärd som kan komma att påverka naturmiljön, så måste först ett tillstånd för

denna åtgärd sökas. (*Natura 2000, elektronisk*, 3 april 2008 samt *Skånes skogar, elektronisk*, 14 februari 2008, sid 72-73)

Lövängar innehåller vanligtvis en rik örtflora, och på Sporrakullas askar växer ett flertal skyddsvärda lavar (*Skånes skogar, elektronisk*, 14 februari 2008, sid 58, 108). I och med att Sporrakulla utsetts till Natura 2000-område, så ökar chanserna för dessa arter att överleva och till och med växa i omfattning. Att ha dessa arter på området, frambringade av slätter, annat bruk eller helt enkelt bara växtplatsen, bidrar också till en levande kulturhistoria, då den rika artförekomsten av örter förr var en naturlig del av det utbredda slätterbruket på ängar. Juridiskt skydd, exempelvis i form av just Natura 2000, är också viktigt när det kommer till att försäkra sig om ett kulturhistoriskt viktigt områdes överlevnad i en eventuell konflikt av ekonomiska intressen. En sådan situation skulle t.ex. kunna uppstå om någon vill köpa ut marken för att anlägga en väg eller liknande.

Miljöersättning

Markägare kan hos länsstyrelsen söka miljöersättning för att sköta (eller restaurera) ett jordbrukslandskap, till vilket slätterängen, och därmed lövängen, räknas. Ersättningarna är till hälften EU-pengar, och till hälften nationellt skattefinansierade. Miljöersättningarna finns till som en del i att uppfylla några av de 16 miljö kvalitetsmål som riksdagen beslutat om, bland annat rörande *Ett rikt odlingslandskap* och *Ett rikt växt- och djurliv*. Grundnivån för ersättningarna gäller *allmänna värden* för, i detta fall, slätteräng. Därutöver kan ersättning erhållas för *särskilda värden*, vilket för en slätteräng (eller löväng) kan innebära exempelvis lövtäkt, efterbete och lieslätter. För att erhålla ersättning för särskilda värden så utförs först en kontroll av länsstyrelsen, varpå en åtagandeplan för det aktuella området skrivs. Denna gäller i perioder om fem år, och innehåller villkor för skötseln av området som ska uppfyllas för att markägaren ska erhålla ersättning. Överenskomna åtaganden, såsom exempelvis hamling, undanhållande av igenväxning, bete mm, ska ha genomförts inom åtagandeperioden. I åtagandeplanen skrivs också krav på till exempel vid vilken tidpunkt ett visst åtagande får lov att utföras. (Gustavsson, telefonintervju, 14 mars 2008 samt Gustavsson, *Miljöersättningar 2007*, sid 4, 33, 35-36)

Vikten av att som markägare kunna erhålla finansiellt stöd för att sköta en kulturmark ska inte underskattas, då detta är ett sätt som kanske bättre än andra kan locka enskilda personer att bidra i bevarandet och vården av nämnda områden. Att få pengar för att utföra ett arbete föredras troligen alltid av människor framför att påtvingas en syssla endast bestående av krav. Detta är också anledningen till att länsstyrelsen hellre delar ut miljöersättningar för skötsel av intressanta platser än utser biotopskyddsområden – områden där bruk, innehåll och utseende strikt regleras och där markägaren blir skyldig att följa uppsatta riktlinjer (Gustavsson, telefonintervju, 14 mars 2008). Moroten fungerar generellt bättre än piskan. För att uppnå ett så välfungerande skötsel- och bevarandesystem som möjligt är det viktigt att finna sätt att få markägare som sköter intressanta områden att samtidigt inspireras av eller känna för vad de gör. Bevarandet av kulturhistoriskt viktiga områden kan tänkas underlättas av att de sköts som levande kulturhistoria. De blir då en aktiv del av samtiden, samtidigt som de utgör ett fönster mot gångna tider istället för ett museiföremål som samlar damm och faller i glömska.

”Kombinationen av ett ålderstiget odlingslandskap med hagmarker, skogsbeten, bryn och kantskogar skapar en mångfald biotoper för arter med mycket speciella krav. Den skånska lövängen med hamlade träd av ask och lind som Mårten Sjöbeck beskrev i början av seklet är idag nästan borta och där finns många av våra mest hotade arter.”

(Ekstrand, 1999, sid 57).

Citatet sammanfattar situationen idag, och visar på vikten att bevara de få rester av det gamla kulturlandskapet som fortfarande finns kvar, däribland lövängen vid Sporrakulla. Det visar också på vikten av att finna vägar för detta bevarande, där markägarna motiveras att ta på sig det arbete som detta innebär. För ett långsiktigt hållbart bevarande krävs att ett genuint intresse genomsyrar den administrativa och exekutiva kedjans alla länkar.

Avslutning

Sammanfattningsvis kan man säga att lövängen historiskt sett spelat en central roll i nordöstra Skånes skogsbygd, där lövfoder och hö åt boskapen stammade från denna ängstyp. Den har haft en samlande kraft inom bygdens enskilda byar likväl som för bygden i stort, där den utgjorde en viktig del både för försörjningen och för identiteten. Lövängen var något utmärkande för nämnda område, men i samband med skiftet och det modernare bruket som följde, så minskade också lövängens betydelse i fråga om produktion. Detta medförde att fler och fler av dem lämnades att växa igen, och idag återstår endast ett fåtal. Lövängen vid Sporrakulla, som beskrivs ovan, är en av dessa få. Krafter verkar idag för att bevara gamla kulturlandskap och främja biologisk mångfald, vilket i Sporrakullas fall bland annat visar sig genom att området utsetts till Natura 2000-område, med det skydd det innebär, och att miljöersättning delas ut. Miljöersättning i form av finansiellt stöd för en fortsatt hävd av lövängen, och för det därpå följande bevarandet av vad lövängen står för och innehåller. Den biologiska mångfald som säkerställs genom slätter av ängen, och lövängen som identitetsskapare och historiskt monument för bygden. Vikten av att göra detta på ett levande sätt har också framkommit, då ett rent musealt bevarande skulle reducera lövängen till ett objekt, en stillbild, som sakta men säkert tonas ut och försvinner. Lövängen, i vars själva begrepp människans ständiga påverkan och influens respektive den dynamiska växtsituationen vävs in. En kulturrikedom som idag, med de för kulturyttringen till stora delar främmande förutsättningarna, kanske endast kan hävda sin verkliga betydelse genom att uppvisa levande kulturhistoria. Att, exempelvis, i så stor utsträckning som möjligt använda de historiska metoderna för slätter, hamling och så vidare, att vid behov driva upp nya potentiella hamlingsträd för att säkra tillgången och att försöka ta till vara på och använda brukets produkter. Endast då kan besökaren, eller förvaltaren för den delen, känna historians vingslag och lövängens roll i bygdens historia. I uppsatsen har det även framkommit att dagens löväng vid Sporrakulla, och andra med den, till sin karaktär skiljer sig något från den forna mer komplexa och mosaikliknande lövängen, och att detta utgör ett led i den modernare tidens förändrade bruk. Detta kan ses som ännu en uppmaning att hålla lövängsbruket levande, att våga driva upp nya träd för framtida hamling då befintliga åldras med risk att försvinna och så vidare.

Sporrakullas löväng är alltså ett exempel på en av de idag få återstående lövängarna i nordöstra Skåne, som för sin kultur- och lokalhistoriska respektive biologiska betydelse bevaras genom fortsatt hävd. I möjliggörandet av detta spelar ovan nämnda lagar och finansieringar en stor roll, liksom ett fortsatt intresse och engagemang från myndigheter, allmänhet och enskilda markägare. Levande kulturhistoria möjliggörs genom att våga låta historien gå mot framtiden, och inte tvärtom.

Källförteckning

Otryckta källor

Muntliga källor

Gunnarsson, Tore, guidningsorganisatör, Glimåkra Hembygdsförening, intervju, Sporrakulla gård, Östra Göinge kommun, 11 mars 2008 respektive telefonintervju, 3 april 2008

Gustavsson, Linda, lantbrukskonsulent/biolog, Länsstyrelsen i Skåne län, telefonintervju, 14 mars 2008

Personlig samling

Gustavsson, Linda, lantbrukskonsulent/biolog, Länsstyrelsen i Skåne län; *Miljöersättningar 2007*, Jordbruksverket

Elektroniska källor

Wikipedia, sökord: Mårten Sjöbeck (refererad till som *Wikipedia, elektronisk*):
http://sv.wikipedia.org/wiki/M%C3%A5rten_Sj%C3%B6beck, 24 april 2008

Länsstyrelsen i Skåne län, karta, Natura 2000-området Sporrakulla (refererad till som *Natura 2000, elektronisk*):
<http://www.m.lst.se/NR/ronlyres/7F9C9516-B526-4D8E-A33B-83B92A6EA51F/0/sporrakarta.pdf>, 3 april 2008

Länsstyrelsen i Skåne län, rapport 2005:12, *Skånes skogar – historia, mångfald och skydd* (refererad till som *Skånes skogar, elektronisk*):
<http://www.m.lst.se/NR/ronlyres/C943987F-31C7-41C4-A29C-15CDC89C9851/69948/Rapportskogarhell1.pdf>, 14 februari 2008

Naturvårdsverket, definition av *författning* (refererad till som *Naturvårdsverket, elektronisk*):
<http://www.naturvardsverket.se/sv/Lagar-och-andra-styrmedel/Lag-och-ratt/Foreskrifter-och-allmanna-rad/>, 3 april 2008

Regeringen, definition av *kulturarv* och *kulturmiljö* (refererad till som *Regeringen, elektronisk*):
<http://www.regeringen.se/sb/d/6425#item58531>, om kulturarv respektive kulturmiljö, 2 mars 2008

Skånes strövområden, informationsfolder om Sporrakulla gård (refererad till som *Strövområden, elektronisk*):
http://www.strovomraden.se/pdf/sporrakulla_folder_web72dpi.pdf, 18 februari 2008

Tryckta källor

Aronsson, Mårten och Matzon, Curt, 1987, *Odlingslandskapet*, Stockholm

Bra Böckers lexikon (gröna), 1995, Band 15, Höganäs

Bra Böckers lexikon (gröna), 1993, Band 10, Höganäs

- Campbell, Åke, 1936, Kulturlandskapet – En etnologisk beskrivning med särskild hänsyn till äldre svenska landskapstyper, *Studentföreningen Verdandis småskrifter*, nummer 387
- Campbell, Åke, 1928, "Risbygden" i Skåne: en etnografisk-geografisk studie över ett bortglömt bygdebegrepp, *Västsvenska hembygdsstudier*, sida 92-118.
- Ekstrand, Anders, 1999, Region Skånes skogar, sid 55-61, Schmitz, Arne (red.), *Skånes Naturvårdsförbunds årsbok 1999 – Skogen i Skåne*, Skånes Naturvårdsförbund, Lund
- Emanuelsson, Urban; Bergendorff, Claes; Billqvist, Magnus; Carlsson, Bengt; Lewan, Nils, 2002, *Det skånska kulturlandskapet*, Lund
- Gerell, Rune, 1999, Evighetsträd, sid 34-37, Schmitz, Arne (red.), *Skånes Naturvårdsförbunds årsbok 1999 – Skogen i Skåne*, Skånes Naturvårdsförbund, Lund
- Isacsson, Gunnar, 1999, Ädellöv i Skåne - invandringshistoria och naturmiljö, sid 10-14, Schmitz, Arne (red.), *Skånes Naturvårdsförbunds årsbok 1999 – Skogen i Skåne*, Skånes Naturvårdsförbund, Lund
- Lundquist, Kjell, 2000, *Bidrag till kännedomen om begreppet trädgård och om trädgårdsväxternas historia i Sverige*, licentiatavhandling, Sveriges Lantbruksuniversitet, Alnarp
- Sjöbeck, Mårten, 1933, Lövängskulturen i Sydsverige – Dess uppkomst, utveckling och tillbakagång, *Ymer*, årgång 1933. H.I., sida 33-66
- Sjöbeck, Mårten, 1931, Det äldre kulturlandskapet i Sydsverige: några synpunkter vid studiet av vegetationen, *Svenska Skogsvårdsföreningens tidskrift*, årgång 1931, sida 45-69
- Sjöberg, Stig-Lennart, 1999, Skog i Skåne förr, sid 15-21, Schmitz, Arne (red.), *Skånes Naturvårdsförbunds årsbok 1999 – Skogen i Skåne*, Skånes Naturvårdsförbund, Lund
- Träd i odlingslandskapet*, 1994, broschyr om Biologisk mångfald och variation i odlingslandskapet, Jordbruksverket
- Vad säger lagen?*, 2000, broschyr om Biologisk mångfald och variation i odlingslandskapet, Jordbruksverket
- Ängar*, 1995, broschyr om Biologisk mångfald och variation i odlingslandskapet, Jordbruksverket